

УДК 336.76

Рекуненко Ігор Іванович, к.е.н., доцент, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

РОЗВИТОК ДЕПОЗИТАРНОЇ СИСТЕМИ В СВІТЛІ НОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Відсутність у країні прозорої та ефективної системи обліку прав власності на фінансові інструменти є одним із головних вузьких місць інфраструктури вітчизняного фінансового ринку. Такий стан справ не лише спричиняє чимало незручностей його професійним учасникам, а й відвертає багатьох потенційних іноземних та місцевих інвесторів.

Кожний з елементів облікової інфраструктури фінансового ринку має свою специфіку, і його розвиток залежить від вирішення багатьох проблем. Одним із основних видів діяльності суб'єктів даної інфраструктури є депозитарна діяльність. Нормативно-правова і технологічна база учасників депозитарної системи в Україні перебуває в процесі оновлення, багато питань недостатньо регламентовано діючим законодавством, і вони потребують подальшого вдосконалення.

Як відомо, на сьогодні в Україні прийнято новий Закон України «Про депозитарну систему» (від 06.07.2012 № 5178-VI). Згідно даного закону в Україні нарешті передбачається створення єдиного Центрального депозитарію, відповідно до світових економічних стандартів про який говорять ще з початку ХХІ ст.

Створення такої установи передбачає вирішення наступних задач:

- зниження ризиків на ринку цінних паперів;
- створення ефективної та прозорої системи виконання угод з цінними паперами;
- скорочення витрат професійних учасників ринку, інвесторів та емітентів;
- прискорення строків розрахунків за операціями з цінними паперами;
- прискорення процесу перереєстрації прав власності;
- створення впорядкованої системи розмежування відповідальності на різних етапах виконання угод;
- створення системи колективного страхування діяльності учасників депозитарної системи.

У відповідності до даного законодавчого акту на вітчизняному ринку відбувається певна зміна у основних видах діяльності депозитарної системи та її учасників. В таблиці 1 надана характеристика основним видам професійної діяльності суб'єктів депозитарної системи України.

Таблиця 1 – Види професійної діяльності, що здійснюють учасники депозитарної системи України

Вид професійної діяльності	Сутність професійної діяльності	Суб'єкт, що здійснює професійну діяльність
Депозитарна діяльність	Діяльність професійних учасників депозитарної системи України та НБУ щодо надання послуг із зберігання та обліку цінних паперів, обліку і обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, емітентів, депозитаріїв-	Всі суб'єкти депозитарної системи

	кореспондентів, осіб, які провадять клірингову діяльність, Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках, депонентів, а також надання інших послуг, які відповідно до законодавства мають право надавати професійні учасники депозитарної системи України	
- депозитарна діяльність Центрального депозитарію	Діяльність з депозитарного обліку та обслуговування обігу цінних паперів, розміщених в Україні та за її межами, та корпоративних операцій емітента на рахунках у цінних паперах клієнтів відповідно до компетенції щодо обліку цінних паперів	Центральний депозитарій – юридична особа, що функціонує у формі публічного акціонерного товариства з урахуванням особливостей, установлених законодавством
- депозитарна діяльність Національного банку України;	Діяльність з депозитарного обліку та обслуговування обігу облігацій внутрішніх та зовнішніх державних позик України, цільових облігацій внутрішніх державних позик України, казначейських зобов'язань України, та облігацій місцевих позик, а також боргових цінних паперів, що посвідчують відносини позики органів місцевого самоврядування, які були розміщені за межами України, та обслуговування корпоративних операцій емітента на рахунках у цінних паперах клієнтів	Національний банк України – центральний банк України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються законодавством
- депозитарна діяльність депозитарної установи	Діяльність з депозитарного обліку та обслуговування обігу цінних паперів і корпоративних операцій емітента на рахунках у цінних паперах депонентів, а також на власному рахунку в цінних паперах, на якому обліковуються цінні папери, права на цінні папери та обмеження прав на цінні папери, що належать такій депозитарній установі	Депозитарною установою є юридична особа, що утворюється та функціонує у формі акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю і яка в установленому порядку отримала ліцензію на провадження депозитарної діяльності депозитарної установи
- діяльність із зберігання активів інститутів спільного інвестування	Діяльність із зберігання активів інститутів спільного інвестування (документів, що підтверджують право власності на активи інститутів спільного інвестування), обслуговування операцій інститутів спільного інвестування та здійснення контролю за їх діяльністю	Депозитарна установа
- діяльність із зберігання активів пенсійних фондів	Діяльність з обслуговування пенсійного фонду відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення"	Депозитарна установа, НБУ

Як ми бачимо на ринку цінних паперів з'являються нові види депозитарної діяльності, а саме діяльність із зберігання активів інститутів спільного інвестування та діяльність із зберігання активів пенсійних фондів. Досить активним гравцем на ринку стає НБУ не тільки стосовно державних цінних паперів, а і муніципальних також.

Крім того, нововведенням на ринку, проти якого були проти основні вітчизняні організатори торгівлі є створення центрального контрагенту – організації, яка виступатиме покупцем для кожного продавця і продавцем для кожного покупця. У країнах із розвиненим фондовим ринком центрального контрагента найчастіше створює конкретна біржа, вона ж виконує функцію клірингу. Такі установи вже створені при провідних вітчизняних фондових біржах. Але у варіанті, передбаченому новим вітчизняним законом, для цих потреб створюється зовнішня структура – Розрахунковий центр, причому з правом на повну монополію. На даний момент часу така установа створена на базі депозитарію ВАТ «ВДЦП», що означає передачу всіх глобальних

сертифікатів на зберігання до НДУ, а сам НДУ вважається його правонаступником за договорами про обслуговування емісії цінних паперів, укладеними між емітентами та депозитаріями.

В світлі нового законодавства на ринку встановлено механізми захисту від розкриття і розголошення інформації з системи депозитарного обліку емісійних цінних паперів. Вводяться електронний документообіг та електронний цифровий підпис між професійними учасниками депозитарної системи України, в тому числі щодо прав власності на цінні папери.

Нове законодавство зачепило інтереси не тільки емітентів, а і власників цінних паперів які були де матеріалізовані. Такий власник зобов'язаний звернутися до обраної емітентом депозитарної установи та укласти з нею договір про обслуговування рахунка в цінних паперах від власного імені або здійснити переказ прав на цінні папери на свій рахунок в цінних паперах, відкритий в іншій депозитарній установі. У разі, якщо такого договору не укладено у встановлений законодавством термін, або не здійснено переказ прав, цінні папери такого власника (які дають право на участь в органах емітента) не враховуються при визначенні кворуму та при голосуванні в органах емітента.

Зрозуміло, що практика та час вирішать проблеми в розвитку вітчизняної депозитарної системи. Дії державного регулятора та професійних учасників ринку також повинні бути направлені на усунення існуючих прогалин в законодавстві України у сфері обліку прав власності на цінні папери, а також на запровадження чітких і прозорих механізмів здійснення розрахунків за операціями з цінними паперами, що повинні відповідати світовим стандартам.

Рекуненко І.І. Розвиток депозитарної системи в світлі нового законодавства [Текст] / І.І. Рекуненко // Финансовые рынки и инвестиционные процессы: тезисы докладов Международной научно-практической конференции (15-16 октября 2013, г. Партенит). – Симферополь: ТНУ, 2013. – С. 102-104.